

В. Л. Цубенко

**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ
УКРАЇНСЬКОГО (ХАРКІВСЬКОГО) ТА КИЄВО-
ПОДІЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ КАВАЛЕРІЇ
(1817–1857 рр.)**

Забезпечення пожежної безпеки населених пунктів і територій є одним із головних чинників, що впливають на економічний розвиток держави. Питання безпеки та захисту населення в Україні, об'єктів і національного надбання та території держави від пожеж і їх наслідків мають розглядатися як невід'ємна частина державної політики у сфері державного будівництва. Сьогодні пожежі завдають відчутних збитків не лише економіці, а й культурним пам'ятникам національного і світового значення. У зв'язку з вищевикладеним в Україні існує гостра необхідність дослідження організаційних та правових аспектів боротьби з пожежами у минулі століття.

В історіографії спеціальних досліджень, присвячених історії пожежної охорони військових поселень кавалерії в Україні на території Слобідсько-Української (Харківської) та Київської і Подільської губерній у першій половині XIX ст., не існує. Певні аспекти знайшли відображення в узагальнюючій праці середини 70-х років XIX ст. А. М. Петрова, присвяченій історії військових поселень [1]. Звідси випливає, що є необхідність дослідити історію розвитку пожежної охорони військових поселень в Україні. Вищезазначене і є предметом дослідження автора даної статті. Для з'ясування цього питання нами використовувалися документи Центрального державного історичного архіву України у м. Києві.

Пожежна охорона в Україні має свою давню та цікаву історію. Правові основи реформування пожежної справи в Російській імперії, у тому числі і в Україні, були закладені указом Олександра I від 24 червня 1803 року, яким передбачалося створення пожежних команд на професійній основі у складі поліції. Подальше вдосконалення організації пожежної справи в Україні безпосередньо пов'язане з прийняттям та введенням у середині XIX століття Сенатом Російської імперії Будівельного та Пожежного статутів, свого роду зведених законів (правил) у сфері пожежної безпеки, якими унормовувалося питання ор-

ганізації та проведення заходів з профілактики пожеж та їх гасіння, а також визначалася відповідальність за невиконання протипожежних заходів. Ці статuti відіграли важливу роль у подальшому вдосконаленні пожежної справи в Україні.

Перші повідомлення про пожежну охорону військових поселень з'явилися в “Учреждении о военном поселении регулярной кавалерии” 1817 р. Пожежники знаходилися у підпорядкуванні військової поліції і базувалися при поліцейських дільницях. Так, у § 217 “Учреждения ...” про призначення на випадок пожежі зазначалося, що військові поселенці-господарі утримували у справному стані засоби протипожежного захисту, пожежне обладнання та інвентар (сокири, багри й діжки з водою на конях) [2].

У 1844 р. було затверджено “Положение для пожарной части в округах военного поселения Украинского, Новороссийского и Киевской и Подольской губерний”, що підписали: князь А. Чернишев, Матвій Храповицький, О. Ейлер, П. Угрюмов, В. Адлерберг, Ф. Шуберт, О. М. Данилевський, М. Брайко, директор Свити Його Імператорської Величності генерал-майор Анненков 3-й, а зшив головний редактор Зведення військових Постанов, статський радник Устрялов. За цим положенням влаштування пожежної служби в округах військових поселень — Українському, Новоросійському і Києво-Подільському відбувалося при окружних штабах і населених пунктах.

Для гасіння пожежі при кожному окружному штабі в округах військових поселень [3]: Українському, Новоросійському і Києво-Подільському була налагоджена система пожежної охорони, були підготовлені пожежні команди, коні, пожежне обладнання, інструменти. Лише окружний штаб 1-го округу Києво-Подільського військового поселення, розташований у м. Умані, не мав спеціальних пожежних інструментів, оскільки там була влаштована пожежна частина, згідно з Положенням, височайше затвердженим 4 травня 1840 р.

Кількість пожежної техніки, пожежного обладнання, інструментів визначалися відомістю (див. Табл. 1).

До складу пожежних інструментів, встановлених табелем, надходили інструменти з округів; інструменти і речі, яких не вистачало, заготовлялися на суму, виділену з коштів військових поселень. Кількість коней у кожному окрузі під по-

жежні інструменти становила: під велику і малу трубу на літніх ходах — 4, під насоси — 2 [5], під двоє возів, для підвозу води — 4, під биндюги для підвозу ручних труб, багрів та ін. — 2, всього — 12. Кінська упряж для коней під пожежними інструментами на певний термін призначалася табелем (див. табл. 2).

Таблиця 1

**Кількість пожежних інструментів при окружному штабі
військового поселення [4]**

<i>НАЗВА ІНСТРУМЕНТУ</i>		<i>Кількість інструментів</i>
Труб:	велика на літній ході з приладдям	1
	мала	1
Ручні		2
Водяний насос		1
Багри	великі	3
	середні	3
Вила		3
Войлочний щит		1
Гринджоли для приладдя		1
Биндюги з діжками для води		2
Вози з чанами для води		2
Драбини:	велика	1
	середня	1
	мала	2
Відра залізні		4
Черпаки		2
Сокири		66

У Новоросійському і Києво-Подільському військових поселеннях коні, призначені для підвозу пожежних інструментів, зі всією збуєю, виділялися з тих, яких утримували для поштових донесень, а також з коней, які тягали гармати п'яти піших батарей 4-ї і 5-ї артилерійських дивізій, що були скасованими. В Українському військовому поселенні до 5–8-х округів до складу пожежних виділили найкращих 48 коней зі 146, а 48 коней — у 1–4-ї округи [7]. На випадок, якщо з визначених коней неможливо було вибрати потрібну кількість коней для 8 окружних штабів, то їх докупляли, а залишок на розгляд місцевого начальства з дозволу корпусного командира як нездатних продавали з аукціонного торгу і гроші повертали.

Таблиця 2

Табель
річного ремонту підтримки упряжі при пожежних інструментах
в окружному штабі військового поселення [6]

На скільки років покладено	Назви речей	Кількість речей, призначених для одного округу	Щорічний ремонт сріблом			
			На одну річ		На всі для од- ного округу	
			Руб.	Коп.	Руб.	Коп.
6	Хомути з гужами	6	...	42	5	4
	мочками	6				
2	Недоуздки	12	...	10	1	20
6	Уздечки	12	...	12	1	44
6	Сідки з черезсідельни- ками	6	...	15S	...	93
4	Вожі	6	...	25	1	50
8	Дуги	6	...	15	...	90
1	Торби, з розрахунку по дві на коня	24	...	10	2	40
1	На змазку збруї на ко- жного коня	12	...	28S	3	42

Для ремонтування пожежних інструментів, механізму для оковування коліс, ходів і для виготовлення мазі для змащення шкіряного приладдя, призначали щорічно ремонтну суму, за табелем (див. табл. 3.).

Таблиця 3

Табель
річного ремонту утримання пожежних інструментів окружного
штабу військового поселення [8]

Для ремонту	Кількість матеріалів	Ціна сріблом			
		За кожну		За всі	
		Руб.	Коп.	Руб.	Коп.
Міді листові	4 ф.	—	32	1	31
Олова	2 —	—	42	—	85
Нашатирю	1/2 —	—	71	—	35

Продовження табл. 3

Для ремонту	Кількість матеріалів	Ціна сріблом			
		За кожен		За всі	
		Руб.	Коп.	Руб.	Коп.
Бури	1/3 —	—	71	—	14
Припою	2/3 —	—	42	—	17
Помпової шкіри	1 —	3	42	3	42
Заліза шинного	32 —	—	5	1	82
Заліза полосного	12 —	—	14	—	54
Мотузок до літніх ходів для посторонок і тяжей, а до зимових для одних посторонок	24 —	За пуд			
				2	40
Дьогтю для підмазування коліс у літніх ходів, покладаючи на кожний по 1 пуду	5 п.	1	70	8	50
Мідних цвяхів зі шлямками для збивки шкіряного приладдя при їх ремонті	2 ф.	—	45	—	91
<i>Примітка.</i> Для кращої міцності шкіряне приладдя, замість зшивки дратвою збивали мідними цвяхами для кращої міцності.					
Всього на ремонт	—	—	—	20	45
Для складання мазі на змащення приладдя протягом року					
Дьогтю					
Для труб на літнім ходу	1 п. 20 ф.	—	—	2	55
Для ручних труб	1 — 20 ф.	1	70	2	55
Для насоса	20 —	—	—	—	85
Сала					
Для труб на літнім ходу	15 ф.	—	—	1	12S
Для ручних труб	7 1/2 п.	3	—	—	56
Для насоса	5 —	—	—	—	37S
Воску					
Для труб на літнім ходу	3 ф.	—	—	1	54
Для ручних труб	3 —	—	51	1	54
Для насоса	1 —	—	—	—	51

Для ремонту	Кількість матеріалів	Ціна сріблом			
		За кожну		За всі	
		Руб.	Коп.	Руб.	Коп.
Терпентину					
Для труб на літнім ходу	7S –	–	–	2	57
Для ручних труб	7S –	–	34	2	57
Для насоса	2S –	–	–	–	85
Масла дерев'яного для змащення пробок:					
Для труб на літнім ходу	5 ф.	–	–	1	14
Для ручних труб	6 –	–	22	1	37
Для насоса	2 –	–	–	–	45
Всього для мазі	–	–	–	20	58
А взагалі на ремонт і мазь протягом року 41 крб. 3 коп. сріблом	–	–	–	41	3

Лісові матеріали, що не увійшли до складу ремонтної суми, відпускалися з лісів військового поселення, згідно з дозволом корпусних командирів. Окружні командири зобов'язані були утримувати завжди подвійний комплект предметів, перелічених нижче. Із залишків річної ремонтної суми утримували у справному стані вози і сани, діжки, чани, багри, вила, войлочні щити, драбини і черпаки. Тому вказаний пожежний інструмент, один раз придбаний, повторно за рахунок казни не закуповували. Із залишку тієї суми купували щітки, якими змащували шкіряне приладдя.

Окружні комітети за спеціальними журналами відраховували у січні річні ремонтні суми з позичених грошей військових поселенців. У журналах пояснювали залишок коштів і матеріалів від минулого року, а також вказували зміни, що проводилися протягом року з переліком коштів і матеріалів. У кінці року журнали оглядав, перевіряв і підписував начальник округів [9]. Журнали були кінцевим звітом окружних комітетів про використання ремонтної суми.

При призначенні річного ремонту ціни на матеріали бралися приблизні, тому окружні комітети встановлювали різні ціни, не змінюючи загальної затвердженої річної ремонтної суми. За-

лишок від цієї суми або від куплених матеріалів залишали на наступний рік.

Капітальний ремонт пожежних інструментів: пофарбування, зміна шкіряного приладдя, механізмів або заготівка нових інструментів відновлення замість старих [10], відбувалися за рахунок коштів, що надходили згідно з розпорядженням Департаменту військових поселень. Окружні комітети на списання інструментів, що не підлягали ремонту та на придбання нових необхідних складали детальний опис, пояснюючи чому це потрібно зробити і визначаючи потрібну суму. Під час першого огляду начальника округів представляли описи і пожежні інструменти. Начальники округів після затвердження своїх описів представляли їх корпусним командирам. Корпусні командири з дозволу інспектора резервної кавалерії отримували подальше розпорядження з цього приводу. Термін вислуги коней, які возили [11] пожежні інструменти, становив [12] 10 років, тому для їх ремонтування купували щорічно 10-у частину від загальної кількості у рахунок позичених грошей військових поселенців. На кожного ремонтного коня призначали по 30 крб. сріблом. Ремонтні коні купували згідно з розпорядженням корпусних командирів. Вони повинні були мати зріст не нижче 1 аршина 14 вершків і не вище 2 аршин 2 1/2 вершків, бути придатними до упряжі та мати путню ціну. До числа ремонту зараховували також коней, нездатних до строївої служби із заводів округів військового поселення, до вибраковування їх за ростом і мастями; але в цьому випадку призначена за них сума з позичених грошей поверталася до капіталу військових поселень. Пожежних коней утримували за рахунок запасів округів протягом року (добове утримання коня становило: сіна 20 фунтів, вівса по 2 гарнці і на підстилку соломи по 3 фунти; якщо не вистачало сіна, воно замінялося яровою соломою). Начальники округів військового поселення і корпусні командири зобов'язані були слідкувати, щоб коні, які призначені під пожежні інструменти, завжди утримувалися у повному комплекті і повній справності, щоб вони були міцними, здоровими і не старими. Після закінчення потреби у цих конях їх повертали у волості, з яких привезли. Нестачу [13] коней, якщо не можна було покрити ремонтом, поповнювали купівлею згідно з особливим розпорядженням.

Річне утримання ремонтом кінської упряжі визначалося табелем (див. табл. 2.)

Ремонтна сума відраховувалася щорічно із позичених коштів військових поселенців. Для використання пожежних інструментів, нагляду за кіньми, утримання караулу при каланчі і виконанні інших обов'язкових повинностей у штабі округів створювали пожежні команди з чоловіків інвалідних рот у складі: 1 обер-офіцера, 2 унтер-офіцерів і 23 рядових, згідно з розрахунком (див. табл. 4.).

Таблиця 4

Склад пожежної команди в округах військових поселень кавалерії

Для управління кіньми:		
		<i>Рядових</i>
При великій трубі		1
При малій трубі		1
При водяному насосі		1
При двох биндюгах або возах для води		2
При биндюгі для приладдя		1
		6 осіб
Для роботи з інструментами:		
За брендмейстера унтер-офіцерів		1
		<i>Рядових</i>
При великій трубі		1
При малій трубі		1
При двох ручних		2
При насосі		1
При двох бочках або чанах		2
При биндюгі для приладдя		2
		9 осіб
Окрім того:		
За фельдфебеля унтер-офіцерів	1	} Ці особи мали бути обізнані до роботи з інструментами
	<i>Рядових</i>	
Для варті на каланчі	2	
Трубочистів	2	
Ліхтарщиків	2	
Профосів	2	
	8 осіб	

Пожежники на випадок пожежі, окрім вартових на каланчі [14] при пожежному дворі, повинні були знаходитися біля інструментів.

Примітка. Особи, призначені в пожежну команду, знали різні ремесла. Чисельність їх повинна бути комплектна, у випадку випробування когось, він замінювався службовцем з інвалідної роти.

Пожежники отримували продовольство, обмундирування та інше утримання зі своїх рот.

На період ліквідації пожежі на допомогу пожежній команді призначали військових, які квартирували у штабі округу.

Облаштування пожежної частини у населених пунктах округів військового поселення відбувалося таким чином.

У кожному населеному пункті військового поселення спеціальних пожежних інструментів не передбачалося; але у всіх поселеннях при сільських комітетах зберігалися: багри великі — 2, багри середні — 2 [15], багри малі — 2. Багри виділялися частково з тих, що були в округах, а решту заготовляли на кошти військових поселень, призначених для придбання пожежних інструментів в окружних штабах. Діжки з водою, драбини, відра і сокири, на випадок пожежі, постачали військові поселенці, які займалися веденням господарства. Визначення повинностей кожного із них було покладено на місцеве керівництво. Спеціальної ремонтної суми на утримання багрів не передбачалося, для їх ремонту використовували лісоматеріали.

Отже, для роботи з інструментами, на випадок пожежі, у поселенні призначали військових поселенців, а також нижчих чинів військових, які квартирували [16] у поселеннях. Коней для підвозу води постачали з числа поштових або військово-поселенських. Розпорядження зі всіх цих питань здійснювали задалегідь.

Утримання пожежних інструментів при окружних штабах у справності та придатності до роботи, запобігання їх передчасному зношенню перевірялися офіцером, призначеним для завідування ними, і безпосередньо наглядом окружного командира. Труби і насоси після кожного навчання пожежників, а також після кожного використання при ліквідації пожежі висушували, витирали, ретельно оглядали, виявлені пошкодження [17] усували.

При пожежних дворах знаходився один теплий сарай для утримання інструментів у належному порядку. Тут же взимку зберігали запас води, щоб не замерзала.

Сільські комітети утримували у населених пунктах багри у справному робочому стані.

Окружні командири у кожному окружному штабі щомісячно перевіряли пожежні інструменти, а начальник округів — тричі на рік [18].

У випадку, коли начальник округів виявляв при перевірці пожежних інструментів несправність, то наказував швидко полатити їх. Ремонт проводився за рахунок винуватця. Після закінчення ремонту інструменти оглядали вдруге і доводили про це до відома корпусного командира. Так само, коли начальник округів дізнався про погане утримання коней, то для покращання становища наказував, на свій розсуд, кількість фуражу збільшити за рахунок винного. У донесенні корпусному командирові про кожний випадок пожежі начальник округів повідомляв про кількість загиблих внаслідок пожежі і травмованих від вогню, про стан пожежних труб, насосів і возів, про збитки, завдані внаслідок пожежі. Поселенці зобов'язані були відшкодовувати збитки, завдані у зв'язку з порушенням протипожежних вимог, відповідно до чинного законодавства [19].

Волосні начальники зобов'язані були щомісяця подавати інформацію про стан пожежних інструментів у кожному населеному пункті. Командир округу надавав таку інформацію раз у два місяці, а начальник округів — при кожному огляді. Про виявлення несправності пожежних інструментів командир округу повідомляв волосного начальника, так само, як і начальник округів — командира округу [20].

Аналіз причин виникнення пожеж показав, що найбільша їх кількість на зазначених об'єктах виникла від необережного поводження із вогнем.

Інспектор резервної кавалерії розглянув подану 14 жовтня 1855 р. слідчу справу про пожежу у сл. Шульгінці 3-го округу Українського військового поселення кавалерії. За фактом пожежі було порушено кримінальну справу. Як з'ясувало слідство, 30 травня 1855 р. о 7-й годині ранку на громадському току сл. Шульгінка спалахнула пожежа і згоріли 23 копи жита. Було встановлено, що пробний обмолот становив 1575 четв. 4S чек. У ході проведеного розслідування виявлено, що за 2 години до спалаху пожежі військові поселенці: Василь Шра-

мко, Михайло й Тимофій Сороки палили тютюн: спочатку на току, а потім у канаві. Вони запалили сигару на відстані 224 саж. від копи, на якій спалахнув вогонь. Допитані по справі 12 військових поселенців під присягою засвідчили, що причину пожежі не можна було віднести до порушення встановлених законодавством правил пожежної безпеки. По-перше, у день пожежі напрям вітру був від току до того місця, де вони палили, по-друге, перед копою, що зайнялася, перебували кілька рядів інших коп. Вогнем було знищено 1575 чет. 4S чек. жита. Після проведеного службового розслідування причин та умов виникнення пожежі розпорядженням від 16 листопада 1855 р. № 14406 було наказано військовим поселенцям сл. Шульгінка на тік, де сталася пожежа, повернути ту кількість насіння ячменю, котрої не вистачає. Посів насіння ячменю на сінокісних полях та обробка землі, збирання й перевезення врожаю на тік мали здійснювати військові поселенці згідно зі встановленим графіком. Військові поселенці Василь Шрамко, Михайло й Тимофій Сороки підлягали стягненню, а також направлялися на громадські роботи терміном — один тиждень. За порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконання приписів посадових осіб пожежної служби військового поселення керівництво сл. Шульгінка притягнули до відповідальності. Так, за звинуваченням у нехтуванні профілактичною роботою щодо дотримання правил пожежної безпеки, зокрема, за те, що військові поселенці палили тютюн на току і біля нього, волосного начальника майора Павлова заарештували на два дні з утриманням на гауптвахті, старшого й молодшого вахмістрів волосного члена й унтер-офіцера, який спостерігав за поселенцями на току у день пожежі, відправили на громадські роботи на сім днів в інші волості.

Наступним заходом було виконання наказу № 21 про обережне поводження з вогнем від 19 липня 1855 р. З метою поліпшення роботи, спрямованої на запобігання пожеж у магазинах та інших громадських місцях, або в поселенні і дотримання правил пожежної безпеки, організували навчання поселенців правилам пожежної безпеки та пропаганду заходів щодо їх забезпечення, зокрема, це стосувалося заборони палити тютюн і, взагалі, обережного поводження з вогнем на току. Військові поселенці зобов'язані були відшкодовувати збитки, завдані у

зв'язку з порушенням ними протипожежних вимог відповідно до чинного законодавства. Передбачалося, що військові поселенці, незважаючи на заходи керівництва, мали слідувати один за одним і запобігати нещасним випадкам, що можуть призвести до виникнення пожежі.

Дане розпорядження інспектора резервної кавалерії оголошувалося по округах Українського військового поселення кавалерії для негайного виконання. Начальник 1–4-х округів на вимогу інспектора резервної кавалерії подавав відомості та документи про стан пожежної безпеки [21].

У кожному окрузі були створені пожежні команди із нижчих чинів рот службовців-інвалідів.

Технічні засоби та пожежний інвентар (коні, зброя) згідно з положенням, височайше затвердженим 21 жовтня 1844 р., утримувалися й ремонтувалися на суму з позичених грошей військових поселенців [22] (див. табл. 5, табл. 6.).

Таблиця 5

Склад пожежної команди в округах Києво-Подільського військового поселення кавалерії (1844)

<i>В округах:</i>	Нижчих чинів	Коней	Труб із приладдям	Водяних насосів	Биндюг із приладдям	Діжок
1	“	“	“	“	“	“
2	23	12	4	1	1	4
3	23	12	4	1	1	2
4	23	12	4	1	1	6
5	23	12	4	1	1	4
Всього	92	48	16	4	4	16

Кожний округ мав пожежне обладнання, переносний пожежний інструмент, установки пожежогоасіння, засоби індивідуального захисту пожежника, пожежні рятувальні пристрої, на утримання яких було асигновано по 10000 крб. [24].

Таким чином, пожежна служба Українського (Харківського) та Києво-Подільського військових поселень кавалерії функціонувала при окружних штабах і населених пунктах. Пожежна команда складалася з чоловіків інвалідних рот: 1 обер-офіцера, 2 унтер-офіцерів і 23 рядових, згідно з розрахунком. Пожежна охорона відігравала важливу роль у забезпеченні нормальної та безпечної життєдіяльності населених пунктів військового посе-

лення, адже від її організованості та забезпеченості пожежних команд залежало існування не лише того чи іншого поселення, а й життя багатьох людей.

Таблиця 6

Склад пожежної команди в округах Українського (Харківського та Києво-Подільського) військових поселень кавалерії (1844) [23]

<i>В округах:</i>	Нижчих чинів	Коней	Труб із приладам	Водяних насосів	Биндюг із приладам	Джок
Українського військового поселення...	200	96	32	8	24	16
Києво-Подільського військового поселення.	92	48	16	4	4	16
Всього	292	144	48	12	28	32

Список використаних джерел та літератури:

1. Петров А. Н. Устройство и управление военных поселений в России. Сборник // Граф Аракчеев и военные поселения. 1809–1831. — СПб., 1871. — С. 85–308.
2. Учреждение о военном поселении регулярной кавалерии. — Ч. 1: Устройство военного поселения регулярной кавалерии. — СПб., 1817. — С. 73–74.
3. Положение для пожарной части в Округах Военного Поселения: Украинского, Новороссийского и Киевской и Подольской Губерний. — СПб., 1844. — С. 1.
4. Там само. — С. 19–20.
5. Там само. — С. 2.
6. Там само. — С. 21–22.
7. Там само. — С. 3.
8. Там само. — С. 23–25.
9. Там само. — С. 5.
10. Там само. — С. 6.
11. Там само. — С. 11.
12. Там само. — С. 8.
13. Там само. — С. 9.
14. Там само. — С. 11.
15. Там само. — С. 12.

16. Там само. — С. 13.
17. Там само. — С. 14.
18. Там само. — С. 15.
19. Там само. — С. 16.
20. Там само. — С. 17.
21. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. — Ф. 1353. — Оп. 1. — Спр. 922. — Арк. 20–21.
22. Там само. — Ф. 1353. — Оп. 1. — Спр. 922. — Арк. 38.
23. Статистическое описание округов военного поселения кавалерии: 1853 г. — Б. м. и б. г. — С. 35.
24. Петров А. Н. Устройство и управление военных поселений в России. Сборник // Граф Аракчеев и военные поселения. 1809–1831. — СПб., 1871. — С. 129.

Анотації

Цубенко В. Л. История развития пожарной охраны Украинского (Харьковского) и Киево-Подольского военных поселений кавалерии (1817–1857 гг.).

Статья посвящена истории развития пожарной охраны военных поселений в Украине. Утверждается, что для тушения пожаров при каждом окружном штабе военных поселений кавалерии была налажена система пожарной охраны, подготовлены пожарные команды, лошади, пожарное оборудование и инструменты.

Tsubenko V. L. History of development of fire protection in Ukrainian (Kharkov) and Kiev-Podolsk military settlements of a cavalry (1817–1857).

The article is devoted to the history of development of fire protection in military settlements in Ukraine. The author affirms that the staff of military settlements of a cavalry, the system of fire protection were adjusted, fire-fighting crews, horses, the fire equipment and tools were prepared for suppression of fires at each district.